Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MICHAL BOBEK
15 päivänä marraskuuta 2018 [1]

Asia C-590/17

Henri Pouvin ja
Marie Dijoux
vastaan
Electricité de France (EDF)

(Ennakkoratkaisupyyntö – Cour de cassation (ylin tuomioistuin, Ranska))

Ennakkoratkaisupyyntö – Direktiivi 93/13/ETY – Elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisten sopimusten kohtuuttomat ehdot – Elinkeinonharjoittajan käsite – Kuluttajan käsite – Työnantajan ja työntekijän sekä tämän puolison välinen lainasopimus asunnonhankintaa varten

I Johdanto

1. Henri Pouvin ja Marie Dijoux tekivät asuntolainasopimuksen Electricité de France -yhtiön (EDF-yhtiö) eli Pouvinin työnantajan kanssa. Lainasopimukseen sisältyi sopimuksen automaattista päättymistä koskeva ehto: jos lainanottaja lakkaisi kuulumasta yhtiön henkilökuntaan, laina erääntyisi välittömästi.

2. Pouvinin lähdettyä yhtiöstä EDF nosti kanteen, jolla se vaati lainan takaisinmaksua. Pouvin ja Dijoux väittivät, että sopimuksen automaattista päättymistä koskeva ehto oli kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY [2] täytäntöön panemiseksi annettujen kansallisten säännösten kannalta kohtuuton. EDF katsoi kuitenkin, että koska sitä ei voida pitää ”elinkeinonharjoittajana” direktiivin 93/13 tarkoittamassa merkityksessä, direktiiviä ei sovelleta.

3. Kuka on ”elinkeinonharjoittaja”? Vaikka unionin tuomioistuin on tulkinnut elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan käsitteitä useaan otteeseen, nyt käsiteltävässä asiassa nousee esille eräs kyseisiin käsitteisiin liittyvä tutkimaton ulottuvuus: kysymys siitä, toimiiko yritys ”elinkeinonharjoittajana”, kun se tarjoaa työntekijöilleen lainoja (tai muita palveluja), jotka eivät liity sen pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan, ja voidaanko sen työntekijöitä pitää sellaisessa tapauksessa ”kuluttajina”.

1 Alkuperäinen kieli: englanti.

2 EYVL 1993, L 95, s. 29.

II Oikeudellinen kehys

4. Direktiivin 93/13 johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: ”tehokkaampi kuluttajansuoja voidaan saavuttaa ottamalla käyttöön yhdenmukaiset kohtuuttomia ehtoja koskevat säännöt; näitä sääntöjä on sovellettava kaikkiin elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiin sopimuksiin; tämän vuoksi tämän direktiivin ulkopuolelle jätetään erityisesti työsopimukset, perintöoikeuksia koskevat sopimukset, perhelainsäädännön oikeuksia koskevat sopimukset sekä yhtiöiden perustamista ja yhtiöjärjestystä koskevat sopimukset”.

5. Direktiivin 93/13 1 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava: ”Tämän direktiivin tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.”

6. Direktiivin 93/13 2 artikla sisältää seuraavat määritelmät:

”– –

b) ’kuluttajalla’ [tarkoitetaan] jokaista luonnollista henkilöä, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään ei harjoita ammatti- tai liiketoimintaa;

c) ’elinkeinonharjoittajalla’ [tarkoitetaan] jokaista luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään harjoittaa joko julkisen tai yksityisen alan ammatti- tai liiketoimintaa.”

7. Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaan ”sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille”.

III Tosiseikat, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

8. EDF myönsi huhtikuussa 1995 lainan Pouvinille ja hänen vaimolleen Marie Dijoux’lle (jäljempänä valittajat). Pouvin oli tuolloin EDF-yhtiön työntekijä. Heille myönnettiin 57 625,73 euron suuruinen asuntolaina, joka oli maksettava takaisin 240 kuukausierässä ja kahdessa kymmenen vuoden lyhennysjaksossa, joista ensimmäisen aikana korko oli 4,75 prosenttia ja jälkimmäisen aikana 8,75 prosenttia. Se myönnettiin asunnonostajien tukijärjestelmästä, johon sovelletaan kansallisella tasolla asuntolaintojen ottajille annettavista tiedoista ja heidän suojelustaan 13.7.1979 annettua lakia nro 79-596 (loi n° 79-596 du 13 juillet 1979 relative à l’information et à la protection des emprunteurs dans le domaine immobilier).

9. Lainasopimuksen 7 §:ssä määrätään, että sopimus päättyy automaattisesti ajankohtana, jolloin lainanottaja mistä tahansa syystä lakkaa kuulumasta EDF-yhtiön henkilökuntaan (sopimuksen automaattista päättymistä koskeva ehto). Lainapääoma voi näin ollen erääntyä välittömästi työsopimuksen päättyessä, vaikka lainanottaja olisi täyttänyt kaikki lainasopimuksesta johtuvat velvollisuutensa.

10. Pouvin irtisanoutui yrityksen palveluksesta 1.1.2002. Tämän jälkeen valittajat lakkasivat maksamasta lainan lyhennyseriä.

11. EDF nosti 5.4.2012 valittajia vastaan tribunal de grande instance de Saint-Pierre de la Réunionissa (Saint-Pierren alueellinen tuomioistuin, Réunion, Ranska) kanteen, jossa se vaati näitä maksamaan pääomasta 1.1.2002 jäljellä olleen määrän 50 238,37 euroa korkoineen sekä 3 517 euron sopimussakon.

12. Kyseinen tuomioistuin totesi 29.3.2013 antamassaan tuomiossa, että sopimuksen automaattista päättymistä koskeva ehto oli kohtuuton. Se hylkäsi EDF-yhtiön vaatimuksen, jolla tämä vaati sen toteamista, että sopimus oli päättynyt automaattisesti. Se totesi kuitenkin, että lainasopimus oli päättynyt, koska valittajat olivat lakanneet maksamasta lainan lyhennyseriä.

13. Cour d'appel de Saint-Denis de la Réunion kumosi 29.3.2013 annetun tuomion 12.9.2014 antamallaan tuomiolla. Kyseinen tuomioistuin totesi, että EDF oli lainan myöntäessään toiminut yksinomaan työnantajana, ei ”elinkeinonharjoittajana”. Sillä, että EDF-yhtiössä on erityinen osasto, joka hallinnoi henkilökunnalle myönnettäviä lainoja, ei ole kyseisen tuomion mukaan merkitystä. Toteamuksestaan huolimatta tuomioistuin katsoi, ettei sopimuksen automaattista päättymistä koskeva ehto ollut pätemätön eikä kohtuuton, koska sen sisältävässä sopimuksessa on työntekijälle myös etuja vastapainoksi sopimuksen automaattista päättymistä koskevalle ehdolle. Se katsoi siten, että sopimus oli päättynyt 1.1.2002. Se velvoitti valittajat suorittamaan EDF-yhtiölle 50 238,37 euron määrän lisättynä 1.1.2002 lähtien laskettavalla 6 prosentin korolla siten, että määrästä vähennetään kyseisen ajankohdan jälkeen maksetut määrät, sekä 3 517 euron määrän 1.1.2002 lähtien laskettavine laillisine korkoineen sopimussakkoehdon perusteella.

14. Valittajat valittivat tuomiosta Cour de cassationiin (ylin tuomioistuin, Ranska), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin. Koska Cour de cassation katsoi, että riita-asian ratkaisu riippuu direktiivin 93/13 tulkinnasta, se lykkäsi pääasian käsittelyä ja esitti unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”1) Onko [kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY] 2 artiklaa tulkittava siten, että EDF-yhtiön kaltainen yhtiö toimii elinkeinonharjoittajana, kun se myöntää työntekijälleen asuntolainan osana asunnonostajien tukijärjestelmää, josta voivat hyötyä vain yhtiön henkilökunnan jäsenet?

2) Onko [direktiivin 93/13] 2 artiklaa tulkittava siten, että EDF-yhtiön kaltainen yhtiö toimii elinkeinonharjoittajana, kun se myöntää tällaisen asuntolainan työntekijänsä puolisolle, joka on yhteisvastuullinen velallinen olematta kyseisen yhtiön henkilökunnan jäsen?

3) Onko [direktiivin 93/13] 2 artiklaa tulkittava siten, että EDF-yhtiön kaltaisen yhtiön työntekijä toimii kuluttajana, kun hän ottaa yhtiöltä tällaisen asuntolainan?

4) Onko [direktiivin 93/13] 2 artiklaa tulkittava siten, että kyseisen työntekijän puoliso toimii kuluttajana, kun hän ottaa saman lainan ei yhtiön työntekijänä vaan yhteisvastuullisena velallisena?”

15. Kirjallisia huomautuksia esittivät valittajat, EDF, Kreikan ja Ranskan hallitukset sekä Euroopan komissio. Kyseiset osapuolet valittajia lukuun ottamatta esittivät suullisia huomautuksia 12.9.2018 pidetyssä istunnossa.

IV Asian arviointi

16. Neljällä kysymyksellään Cour de Cassation tiedustelee, onko niin, että kun EDF-yhtiön kaltainen työnantaja myöntää työntekijälle ja hänen puolisolleen (joka ei ole yhtiön työntekijä) asuntolainan pääasiallisen asunnon hankkimiseen, ensin mainittu voidaan määritellä elinkeinonharjoittajaksi ja jälkimmäiset kuluttajiksi direktiivin 93/13 2 artiklan b ja c kohdassa tarkoitetussa merkityksessä.

17. Tähän kysymykseen vastaamiseksi tarkastelen ensin yleisesti käsitteitä ”elinkeinonharjoittaja” ja ”kuluttaja” ja näin ollen myös direktiivin 93/13 soveltamisalaa (A). Sen jälkeen tarkastelen ensimmäistä ja toista kysymystä yhdessä: voidaanko EDF-yhtiötä pitää elinkeinonharjoittajana nyt esillä olevan asian olosuhteissa? Lopuksi tarkastelen kolmatta ja neljättä kysymystä: voidaanko valittajien katsoa olevan direktiivissä tarkoitettuja kuluttajia (C)?

A Käsitteet ”kuluttaja” ja ”elinkeinonharjoittaja”

18. Aluksi on korostettava, että direktiivissä 93/13 ei määritellä sen soveltamisalaa esittämällä luetteloa tällaisten sopimusten piiriin kuuluvista *sopimustyypeistä* tai *aiheista*. Sen sijaan direktiivin soveltamisala voidaan päätellä sen 1 artiklan 1 kohdasta: direktiiviä sovelletaan ”elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyihin sopimuksiin”. Käsitteet ”elinkeinonharjoittaja” ja ”kuluttaja” puolestaan määritellään 2 artiklan b ja c kohdassa sen mukaan, harjoittaako henkilö ammatti- tai liiketoimintaa.[3] Direktiivissä 93/13 määritellään näin ollen sopimukset, joihin sitä sovelletaan, *sopimuskumppanien aseman* perusteella.

19. On korostettava myös sitä, että nyt esillä oleva asia koskee ensin mainittua kohtaa: ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kysynyt, voidaanko kyseessä olevan lainasopimuksen osapuolia pitää direktiivissä 93/13 tarkoitettuina kuluttajina ja elinkeinonharjoittajana, minkä johdosta direktiiviä voitaisiin soveltaa. Kysymykset koskevat siis yksinomaan valittajien ja EDF-yhtiön aseman arviointia sen mukaan, millaista toimintaa ne ovat harjoittaneet direktiivin 2 artiklan b ja c kohdassa määriteltyjen kriteerien valossa. Unionin tuomioistuimen ratkaistavana oleva asia ei sitä vastoin koske lainasopimuksen yhteydessä sen arviointia, onko yksittäinen sopimusehto kohtuuton vai ei. Tämä asia kuuluu direktiivin 3 artiklan nojalla tehtävään sisällölliseen arviointiin.

20. Kun otetaan huomioon tämä alustava tarkennus, unionin tuomioistuimen nykyisestä oikeuskäytännöstä voidaan johtaa monia kyseistä arviointia ohjaavia seikkoja.

21. Ensinnäkin direktiivin 93/13 soveltamisalan arviointi käsitteiden ”kuluttaja” ja ”elinkeinonharjoittaja” avulla nojautuu *toiminnalliseen* arviointiperusteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan käsitteet edellyttävät sen arviointia, kuuluuko sopimussuhde toimintaan, jota henkilö harjoittaa ammatti- tai liiketoimintanaan.[4]

22. Toiseksi arvioinnissa on tutkittava konkreettisesti, missä ominaisuudessa asianosaiset ovat toimineet tietyssä sopimuksessa. Toisin sanoen ”kuluttajan” tai ”elinkeinonharjoittajan” asema ei ole pysyvä: yksi ja sama henkilö voi tietyissä toimissa olla kuluttaja ja toisissa toimissa elinkeinonharjoittaja tai ei kumpaakaan, riippuen erityisestä sopimuksellisesta asiayhteydestä.[5] Kuten unionin tuomioistuin on jo vahvistanut, tämä edellyttää tapauskohtaista arviointia.[6]

3 Tuomio 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 30 kohta) ja tuomio 15.1.2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, 21 kohta).

4 Ks. vastaavasti tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 55 kohta). Ks. myös määräys 19.11.2015, Tarcău, (C-74/15, EU:C:2015:772, 27 kohta); määräys 14.9.2016, Dumitraș (C-534/15, EU:C:2016:700, 32 kohta) ja määräys 27.4.2017, Bachman (C-535/16, EU:C:2017:321, ei julkaistu, 36 kohta).

5 Tuomio 3.9.2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, 20 kohta).

6 Ks. vastaavasti tuomio 4.10.2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, 37 kohta). Ks. myös tuomio 3.9.2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, 22 ja 23 kohta).

23. Kolmanneksi kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan käsitteitä on arvioitava *objektiivisesti*. Sitä, voidaanko henkilö luokitella kuluttajaksi tai elinkeinonharjoittajaksi tietyssä sopimussuhteessa, on tarkasteltava suorittamalla edellä mainitusta toiminnallisesta arviointiperusteesta objektiivinen yleisarvio.[7] Toisin sanoen henkilön tosiasiallisen tietämyksen tason, taloudellisten voimavarojen, erityisosaamisen tai valmistautuneisuuden tason ei pitäisi vaikuttaa arviointiin siitä, toimiiko sopimuspuoli ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa direktiivin 93/13 2 artiklan b ja c kohdassa tarkoitetulla tavalla.[8]

24. Mikä kriteeri näin ollen on tarkalleen, kun otetaan huomioon nämä yleiset näkökohdat? Cour de cassationissa käydyssä oikeudenkäynnissä esitetyissä huomautuksissa tuotiin esiin useita näkökohtia, jotka eivät mielestäni ole kovin merkityksellisiä määritettäessä, missä ominaisuudessa kukin osapuoli on tehnyt sopimuksen. Valittajat väittivät esimerkiksi, että EDF-yhtiössä on *erityinen osasto*. Heidän mukaansa tämä osoittaa, että EDF toimii elinkeinonharjoittajana erityisosaamisensa ja organisaatiorakenteensa perusteella. Lisäksi EDF neuvottelee tällaisista sopimuksista *säännöllisesti*. Kreikan ja Ranskan hallitukset ovat väittäneet myös, että se, että EDF-yhtiön rakenteeseen kuuluu erityinen osasto, osoittaa, että valittajat ovat *heikompi osapuoli* sekä tietojen että neuvotteluaseman puolesta. Kyseiset hallitukset ja komissio muistuttivat unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, jonka mukaan *osapuolten välisen epäyhdenvertaisuuden* seurauksia vakavoittaa se, että kyseessä oleva sopimus koskee kuluttajan perustarvetta. Tässä tapauksessa asia koskee asuinpaikan hankkimista (eli tarvetta hankkia itselleen asunto), ja siinä on kyse summista, jotka merkitsevät yhtä kuluttajan kaikkein suurimmista menoeristä, kun taas oikeudelliselta kannalta katsoen sopimus kuuluu pääsääntöisesti monitahoiseen kansalliseen sääntelyyn, jota yksityiset usein tuskin tuntevat.[9]

25. Mielestäni on hyödyllistä palauttaa mieleen ero seuraavien kolmenlaisten näkökohtien välillä: i) arviointiperusteet direktiivin soveltamisalan rajaamiseen (missä ominaisuudessa osapuolet tekivät sopimuksen?); ii) sopimusehtojen kohtuullisuuden sisällöllistä arviointia koskevat arviointiperusteet (onko jokin tietty sopimusehto kyseisessä sopimuksessa kohtuuton?) ja iii) taustalla vaikuttavat syyt, joiden vuoksi direktiivissä säädetty suojelu otettiin käyttöön (mitkä olivat käsiteltävinä olevat ongelmat?)

26. Tarkastellaksemme aluksi iii kohtaa, syyt, joiden vuoksi direktiivissä 93/13 säädetty suojelu otettiin käyttöön, liittyvät taustalla olevaan ajatukseen siitä, että ”kuluttajan on katsottava olevan elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli, koska *kuluttajaa on pidettävä* sopimuskumppaniaan tiedollisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevana ja juridisesti kokemattomampana”.[10] Tämä kuvastaa näkemystä, johon koko direktiivillä toteutettu järjestelmä perustuu: sillä pyritään panemaan täytäntöön suojajärjestelmä, jonka taustalla on ajatus siitä, että ”kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta”.[11] Yleisesti ottaen tämä ”johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön”.[12]

7 Kuluttajan käsitteen osalta ks. tuomio 3.9.2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, 21 kohta). Ks. myös määräys 19.11.2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, 27 kohta); määräys 14.9.2016, Dumitraş (C-534/15, EU:C:2016:700, 36 kohta) ja määräys 27.4.2017, Bachman (C-535/16, EU:C:2017:321, 36 kohta).

8 Mikäli näin olisi, kuluttajansuojalainsäädäntö voisi muuttua suurten yritysten epäpätevien oikeudellisten osastojen suojakilveksi, ja sillä voitaisiin riistää oikeussuoja kuluttajilta, jotka sattuvat olemaan paremmin selvillä asioista ja älykkäämpiä kuin muut.

9 Nämä seikat ovat peräisin 30.5.2013 annetusta tuomiosta Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 32 kohta).

10 Tuomio 4.10.2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, 34 kohta). Kursivointi tässä.

11 Tuomio 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 31 kohta).

12 Tuomio 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, 31 kohta).

27. Asiassa esitetyt huomautukset, jotka koskevat osapuolten välistä epäyhdenvertaisuutta ja sitä, että valittajat ovat heikompi osapuoli tietojen ja neuvotteluaseman puolesta, osoittavat, että edellä mainittujen arviointiperusteiden soveltamisesta saadut tulokset vastaavat direktiivin 93/13 suojelutavoitetta. Myös erityisen osaston olemassaoloa ja sopimustenteon säännöllisyyttä koskevat näkökohdat vahvistavat direktiivin lähtökohtaolettamaksi sen, että henkilöt, jotka täyttävät sen 2 artiklan c kohdassa määritellyn toiminnallisen ja objektiivisen arviointiperusteen, ovat vahvempi osapuoli.

28. Kyseinen taustalla oleva peruste ei ole kuitenkaan arviointiperuste, jonka olisi täytyttävä jokaisessa yksittäistapauksessa. Tällaiset näkökohdat eivät näin ollen ole sellaisenaan ratkaisevia, jotta voidaan arvioida, toimiko EDF elinkeinonharjoittajana, toisin sanoen, toimiko se ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

29. Direktiivin 93/13 sovellettavuuden määrittäminen ei todellakaan riipu tietämykseen, erityisosaamiseen tai taloudellisiin voimavaroihin perustuvaa osapuolten asemaa koskevasta suhteellisesta vertailusta. Unionin lainsäätäjä on jo sisällyttänyt kyseisen vertailun lainsäädäntöön. Se on tehnyt niin sisällyttämällä lainsäädäntöön *yleistyksen*: niillä, jotka eivät toimi ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa, on yleensä vähäisemmät tiedot, ja ennen kaikkea heidän neuvotteluasemansa on heikompi silloin, kun elinkeinonharjoittaja laatii sopimusehdot etukäteen, koska he eivät voi vaikuttaa niiden sisältöön. Sekä käsitteen ”elinkeinonharjoittaja” että käsitteen ”kuluttaja” laaja määrittely, joka perustuu toiminnallisiin ja objektiivisiin arviointiperusteisiin, liittyy todellakin tähän suojelutavoitteeseen. Tämä ei ole kuitenkaan edellytys sen määrittämiselle, kuka on elinkeinonharjoittaja ja kuka kuluttaja.

30. Lisäksi ii kohtaan liittyvistä näkökohdista voidaan todeta, että se, onko osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välillä huomattava epätasapaino kuluttajan vahingoksi, ja direktiivin 93/13 liitteessä mainittujen ehtojen arviointi ovat sopimuksen kohtuullisuutta koskevaan sisällölliseen arviointiin liittyviä kysymyksiä. Todettakoon vielä kerran, etteivät ne ainakaan suoraan liity sopimuksentekijöiden asemaan.

31. Ainoa ratkaiseva kriteeri sen määrittämiseksi, onko kyseessä kuluttajasopimus – mikä kysymys esitettiin edellä i kohdassa – muodostuu edelleen yksinkertaisesti kahdesta kumulatiivisesta edellytyksestä.[13] Näistä toinen on a) onko sopimusta tehty, ja toinen b) onko toinen osapuoli sen tehdessään toiminut tarkoituksessa, joka *ei liity* hänen ammatti- tai liiketoimintaansa (kuluttaja), ja onko toinen osapuoli sen tehdessään toiminut ammatti- tai liiketoimintaansa *liittyvässä tarkoituksessa* (elinkeinonharjoittaja).

32. Sen arvioiminen, toimiiko joku ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa, edellyttää kaikkien merkityksellisten tosiseikkojen ja olosuhteiden tutkimista.[14] Unionin tuomioistuin luetteli äskettäin asiassa Kamenova joukon ohjeellisia arviointiperusteita, jotka saattavat olla merkityksellisiä arvioitaessa, voidaanko *luonnollista* henkilöä, joka myy tavaroita internetissä, pitää direktiivissä

13 Yksittäisten sopimusehtojen (arvioinnin) näkökulmasta tarkastellen voidaan todeta, että ”direktiiviä 93/13 sovelletaan, kuten sen 1 artiklan 1 kohdasta ja 3 artiklan 1 kohdasta ilmenee, ’elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten’ ehtoihin, joista ’ei ole erikseen neuvoteltu’” (kuten unionin tuomioistuin on todennut esimerkiksi 15.1.2015 antamassaan tuomiossa Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, 19 kohta) ja 17.5.2018 antamassaan tuomiossa Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 45 kohta)). Voidaan keskustella myös siitä, missä määrin edellytys, joka koskee sitä, ettei sopimusehdosta ole erikseen neuvoteltu, on kolmas edellytys *koko* direktiivin ja kaikkien sen säännösten soveltamiselle, ja missä määrin se on pikemminkin kyseisen direktiivin 3 artiklan soveltamisen ja sen mukaisen (sisällöllisen) arvioinnin *erityinen* edellytys.

14 Ks. vastaavasti tuomio 4.10.2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, 37 kohta).

2005/29 ja direktiivissä 2011/83 tarkoitettuna elinkeinonharjoittajana.[15] Unionin tuomioistuin mainitsi peräti yhdeksän näkökohtaa. Organisoinnin, voitontavoittelun, asiantuntemuksen tai toiminnan säännöllisyyden kaltaiset olosuhteet voidaan sisällyttää ohjeellisiin arviointiperusteisiin (jotka eivät ole kuitenkaan täydelliset eivätkä tyhjentävät) sen ratkaisemiseksi, voidaanko henkilöä pitää elinkeinonharjoittajana, joka on määritelty kyseisissä direktiiveissä samalla tavoin kuin direktiivissä 93/13.[16]

33. Lienee syytä korostaa – kuten unionin tuomioistuin teki kyseistä luetteloa edeltävässä kohdassa – että kyseiset seikat voivat olla hyödyllisiä arvioitaessa, onko (edelleen suhteellisen uudessa) sähköisen markkinapaikan ympäristössä toimiva luonnollinen henkilö ominaisuudeltaan tai asemaltaan elinkeinonharjoittaja. Kyseistä luetteloa ei pidä kuitenkaan pitää ehdottomasti käytettävänä tarkistuslistana.

34. Nyt käsiteltävä asia on kuitenkin hieman erilainen, koska se koskee sellaista *oikeushenkilöä*, joka – kuten selostan tämän ratkaisuehdotuksen B osassa – tosiasiallisesti toimii elinkeinotoimintaansa liittyvässä tarkoituksessa. Tällaisessa tilanteessa edellä mainitut seikat voivat olla vahvistavia, mutta eivät missään tapauksessa ratkaisevia. Asiantuntemuksen, erityisosaamisen tai organisoinnin puuttuminen ei välttämättä sulje pois ”elinkeinonharjoittajan” asemaa.[17] Sama pätee siihen, kuinka toistuvaa tai säännöllistä sopimuksessa tarkoitettu toiminta on. Myöskään sillä, missä määrin (jos lainkaan) sopimuksen avulla saadaan voittoa, ei välttämättä ole juuri merkitystä; yhtäältä kaikilla toimilla ei välttämättä tavoitella välittömiä voittoja, mutta toisaalta tämä ei tarkoita, ettei niillä olisi pidemmällä aikavälillä liiketoimintaan liittyvää tarkoitusta.

35. Tarkastelen seuraavaksi näitä seikkoja nyt käsiteltävän asian erityisessä asiayhteydessä.

B Onko EDF ”elinkeinonharjoittaja”?

36. Kaikki huomautuksia esittäneet osapuolet EDF-yhtiötä lukuun ottamatta ovat yhtä mieltä siitä, että EDF on toiminut nyt kyseessä olevaa sopimusta sovellettaessa elinkeinonharjoittajana direktiivissä tarkoitetussa merkityksessä.

37. EDF väittää, että kyseessä olevan lainasopimuksen valossa sillä ei ole elinkeinonharjoittajan asemaa. Se ei tehnyt kyseistä sopimusta ammatti- tai liiketoiminnan yhteydessä. Lainojen myöntäminen ei kuulu sen pääasialliseen liiketoimintaan. EDF ei ole pankki. Se myöntää lainoja ainoastaan työntekijöidensä hyväksi osana sosiaalipolitiikkaansa.

38. Tämä väite perustuu seuraaviin kolmeen seikkaan: 1) lainasopimukset eivät kuulu EDF-yhtiön pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan; 2) sopimus liittyy työsopimukseen ja 3) sopimus on osa EDF-yhtiön työntekijöihinsä kohdistamaa sosiaalipolitiikkaa. Tässä osassa tarkastelen näitä kolmea asiaa vuorotellen.

15 Sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta 11.5.2005 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/29/EY (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi) (EUVL 2005 L 149, s. 22) 2 artiklan b kohta; kuluttajan oikeuksista, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 1999/44/EY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 85/577/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/7/EY kumoamisesta 25.10.2011 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/83/EU (EUVL 2011, L 304, s. 64) 2 artiklan 2 kohta.

16 Ks. tuomio 4.10.2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, 38 ja 39 kohta). Ks. myös julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:378, 50–52 kohta).

17 Ks. edellä 23 kohta ja alaviite 8.

1. Elinkeinonharjoittajan pääasiallinen ammatti- tai liiketoiminta

39. EDF-yhtiön mukaan henkilöä voidaan pitää elinkeinonharjoittajana ainoastaan pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaansa liittyvällä erityisalalla. EDF-yhtiön toimialana on energian tuotanto ja tarjonta. Sitä ei näin ollen voida pitää luotonantotoiminnan alan elinkeinonharjoittajana. EDF esitti lisäksi, että se, että yrityksellä on ruokala työntekijöitään varten, ei tee siitä ravintola-alan elinkeinonharjoittajaa.

40. Tällainen lähestymistapa elinkeinonharjoittajan käsitteeseen vaikuttaa melko rajoittavalta. Se tarkoittaisi käytännössä sitä, että direktiivin 2 artiklan c kohdan nykyinen sanamuoto, toisin sanoen ”harjoittaa – – ammatti- tai liiketoimintaa”, korvataan sanamuodolla ”toimii yksinomaan pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaansa liittyvissä tehtävissä”. Mielestäni juuri mikään – myöskään unionin tuomioistuimen nykyinen oikeuskäytäntö – ei tue tällaista direktiivin sanamuodon, asiayhteyden ja tarkoituksen tulkintaa.

41. Kyseisen oikeuskäytännön osalta muistettakoon, että unionin tuomioistuin on todennut, että ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa toteutettujen toimien käsite voi kattaa myös liitännäiset tai täydentävät palvelut, jotka helpottavat tai osaltaan edistävät pääasiallista toimintaa. Tuomio Karel de Grote on vahvistanut sen, että pääasiallisen toiminnan yhteydessä tarjottavien täydentävien tai liitännäisten palvelujen voidaan itsessään katsoa sisältyvän siihen elinkeinonharjoittajan ammatti- tai liiketoimintaan, johon tämän aseman määritelmä perustuu. Unionin tuomioistuin katsoi kyseisessä päätöksessä, että oppilaitos toimii direktiivissä 93/13 tarkoitettuna ”elinkeinonharjoittajana” tarjotessaan luottopalveluja opiskelijoille, vaikka kyseiset palvelut eivät selvästikään ole sen pääasiallista (opetus-) toimintaa.[18]

42. Huolimatta siitä, ettei oppilaitos ollut pankki tai rahoituslaitos, sen maksujärjestelyihin liittyvä toiminta johti näin ollen – samalla tavoin kuin nyt käsiteltävänä olevassa asiassa – direktiivin mukaiseen suojaan. Voidaan tosin esittää, että tuomiossa Karel de Grote kyseessä olleilla maksujärjestelyillä rahoitettiin suoraan oppilaitoksen pääasiallista toimintaa (niillä rahoitettiin opintomatka). Näin ollen voidaan esittää läheisyysperuste: kun asiassa Karel de Grote oppilaitos tosiasiallisesti lainasi opiskelijalle rahaa, jonka tämä saattoi palauttaa suoraan oppilaitokselle, nyt käsiteltävässä asiassa EDF ei tosiasiallisesti ”itse rahoita” omaa toimintaansa välillisesti. Sen sijaan se vain lainaa rahaa niin, että työntekijä (ja hänen puolisonsa) voivat hankkia asunnon kolmannelta osapuolelta.

43. En ole kuitenkaan sitä mieltä, että tämä väite tekisi asuntolainasta ”liian satunnaisen” tai ”liian kaukaisen” lainan, jotta se voisi kuulua direktiivin soveltamisalaan. Tapauksen Karel de Grote tilanteeseen verrattuna nyt käsiteltävässä asiassa tarkoitettu lainasopimus on edelleen EDF-yhtiön pääasiallisen toiminnan kannalta liitännäispalvelu, mutta eri tavalla. Kuten EDF on vahvistanut, kyseessä oleva lainasopimus on kiistatta osa sen työnantajana toteuttamaa sosiaalipolitiikkaa. Niin ylevää ja kiitettävää kuin tällainen politiikka onkin, on ehkä myös turvallista olettaa, että järkevästi toimivan yrityksen ottaessa sellaisen käyttöön kyse ei ole pelkästä hyväntekeväisyydestä. Yhdessä muiden mahdollisten työsuhde-etuuksien kanssa se palvelee tavoitetta houkutella pätevää ja ammattitaitoista työvoimaa. Näin ollen tällaiset lainasopimukset ovat todellakin liitännäisiä ja edistävät osaltaan yrityksen menestyksekästä hoitamista.

44. Kyseisen jo oikeuskäytäntöön sisältyvän logiikan lisäksi voidaan todeta, että direktiivin 93/13 2 artiklan c kohta osoittaa, että unionin lainsäätäjän tarkoituksena on ollut antaa elinkeinonharjoittajan käsitteelle laaja merkitys.[19]

18 Tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 57–58 kohta).

19 Tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 48 kohta).

45. Ensinnäkin kyseiseen säännökseen sisältyvän määritelmän mukaan ”’elinkeinonharjoittajalla’ tarkoitetaan *jokaista* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka direktiivin 93/13 kattamia sopimuksia tehdessään harjoittaa joko julkisen tai yksityisen alan ammatti- tai liiketoimintaa”.[20] Puhtaasti sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella on vaikea osoittaa, ettei EDF ole tätä nimenomaista sopimusta tehdessään harjoittanut ammatti- tai liiketoimintaa edellä kuvatussa merkityksessä. Muissa kieliversioissa käytetty terminologia (jossa käytetään toisinaan ilmausta ”in the framework of” (yhteydessä), eikä ”relating to” (liittyvä)) on yhtä väljää.[21] Kyseisessä tekstissä ei ole myöskään mitään, mikä osoittaisi, että käsite ”ammatti- tai liiketoiminta” kattaa ainoastaan henkilön tai yksikön pääasialliseen ammattitoimintaan liittyvän toiminnan.

46. Toiseksi ei ole sattumaa, että 2 artiklan c kohdan sanamuodolla annetaan laaja määritelmä käsitteelle ”elinkeinonharjoittaja”.[22] Unionin lainsäätäjän tarkoituksella valitsema laaja määritelmä liittyy direktiivin 93/13 kokonaisjärjestelmään, jonka tarkoituksena on suojella kuluttajia eli heikompia osapuolia. Jos yksittäisen sopimuksen olisi liityttävä ”pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan”, tämä lisäisi kirjoittamattoman edellytyksen 2 artiklan c kohtaan ja rajoittaisi direktiivin antaman suojan laajuutta.

47. Kolmanneksi vaikka tällainen vaatimus (se, että sopimuksen on liityttävä taloudellisen toimijan pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan, jotta häntä voitaisiin pitää elinkeinonharjoittajana) sisällytettäisiin oikeudellisesti direktiivin 2 artiklan c kohdan sanamuotoon, mitä ei ole tehty, lopputulos olisi ennakoitavuusvaatimuksen kannalta kuluttajan näkökulmasta melko kyseenalainen.

48. Toisaalta se (melko intuitiivinen) lähestymistapa, jota EDF näyttää kannattavan, merkitsisi, että ammatillinen pätevyys liittyy ammatinharjoittajan pääasialliseen toimintaan tai hänen luontaiseen toiminta-alueeseensa. Tällaisesta lähestymistavasta seuraisi kuitenkin, että direktiivin 93/13 soveltamisala riippuu yrityksen itse antamasta vakuutuksesta (tai peräti sen itseään koskevasta käsityksestä) tai jonkin sopimuspuolen elinkeinotoimintaan liittyvästä tarkoituksesta. Siitä voisi lopulta seurata, että direktiivin antama suoja riippuisi siitä, mitä elinkeinonharjoittajat sanovat tekevänsä, eikä niinkään siitä, mitä he tosiasiallisesti tekevät.[23]

49. Toisaalta myöskään ammatillisen tai liiketoiminnallisen toiminta-alueen rajaamista koskeva objektiivisempi lähestymistapa, joka perustuu esimerkiksi yrityksen rekisterinmukaiseen toimintaan, ei täysin vastaa direktiivin 93/13 tavoitteita. Jos direktiivin soveltamisala sidottaisiin tiettyä liiketoimintaa varten myönnetyn kansallisen lainsäädännön mukaisen luvan soveltamisalaan tai yritysrekisteriin, tämä velvoittaisi käytännössä kuluttajat tarkistamaan joka kerta, kun he haluavat ostaa jonkin tavaran, allekirjoittaako toinen sopimuspuoli sopimuksen tosiasiassa kansallisen lainsäädännön mukaisen toimintansa piirissä.[24] Se johtaisi siihen, että lähestymistapa on erilainen sen mukaan, onko kyseessä säännelty vai sääntelemätön ammatti. Se voisi johtaa myös melko erilaisiin tuloksiin eri jäsenvaltioissa, koska vaikuttaa siltä, että kansallisella tasolla on melkoisesti eroja rekisteröidyn yhtiön liiketoiminnan

20 Kursivointi tässä.

21 Ranskassa ”dans le cadre de son activité professionnelle”, saksassa ”im Rahmen ihrer gewerblichen oder beruflichen Tätigkeit”, italiassa ”nel quadro della sua attività professionale”, portugalissa ”no âmbito da sua actividade profissional”, espanjassa ”dentro del marco de su actividad profesional”, hollannissa ”in het kader van zijn … beroepsactiviteit”, tšekissä ”jedná pro účely související s její obchodní nebo výrobní činností”.

22 Ks. vastaavasti tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, 48–50 kohta).

23 Voitaisiin lisätä, että kysymys tavanomaisen toiminta-alansa ulkopuolella toimivista oikeushenkilöistä ei ole uusi kuluttajaoikeuden alalla. Monet jäsenvaltiot ovat todellakin ottaneet käyttöön tiukempaa suojelulainsäädäntöä, jolla kuluttajan määritelmä laajennetaan koskemaan oikeushenkilöitä heidän toimiessaan tavanomaisen toiminta-alansa ulkopuolella (ks. M. Ebers, ”The notion of ’consumer’” teoksessa H. Schulte-Nölke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers (toim.) *EC Consumer Law Compendium: The Consumer Acquis and its transposition in the Member States*, Sellier European Law Publishers, 2008, s. 454–464). Direktiivissä 93/13 määritellyllä kuluttajan käsitteellä tarkoitetaan yksinomaan luonnollisia henkilöitä (tuomio 22.11.2001, Cape and Idealservice MN RE (C-541/99 ja C-542/99, EU:C:2001:625, 17 kohta)). Jäsenvaltiot voivat kuitenkin antaa tiukempaa suojelulainsäädäntöä ja laajentaa suojelun koskemaan aloja, joita direktiivi ei kata, kuten ammatinharjoittajien suojelu (ks. vastaavasti tuomio 14.3.1991, Di Pinto (C-361/89, EU:C:1991:118, 21–23 kohta)). Se, että direktiivin 8 artiklan mukainen vähimmäistason yhdenmukaistaminen voisi tehdä mahdolliseksi kuluttajan laajemman määrittelyn jäsenvaltioissa, ei kuitenkaan tarkoita, että tällä seikalla voisi mahdollisesti olla elinkeinonharjoittajan määritelmää kaventava vaikutus. Tämä olisi vastoin direktiivin tarkoitusta, koska se merkitsisi direktiivissä vahvistettujen vähimmäisvaatimusten mukaisen suojan tason alentamista.

24 Kuten totesin ratkaisuehdotuksessani Nemec (C-256/15, EU:C:2016:619, 90 kohta).

nimenomaista määrittelyä ja tältä osin vaadittua tarkkuutta koskevan velvoitteen osalta. Lisäksi – ja ehkä ennen kaikkea – minulle on epäselvää, minkä vuoksi se, että taloudellinen toimija on (joko sääntöjen vastaisesti tai ei) tehnyt sopimuksia rekisteröidyn toimintansa alan ulkopuolella, veisi kuluttajilta direktiivin mukaisen suojan tässä erityisessä yhteydessä.

50. Yhteenvetona voidaan todeta, että se, että sopimus on tehty alalla, joka ei liity oikeushenkilön pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan, ei kyseenalaista tämän asemaa elinkeinonharjoittajana, jos tällaisia sopimuksia tehdessään henkilö on toiminut ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

51. Olen valmis myöntämään, että oikeushenkilöiden osalta tällainen lähestymistapa on todellakin laaja-alainen, varsinkin jos se sisältää myös toiminnan, joka on pääasialliseen liiketoimintaan nähden liitännäistä tai satunnaista, sitä valmistelevaa tai edistävää. Pääosin kahdesta syystä tällainen lopputulos ei ole mielestäni kuitenkaan ongelmallinen. Ensinnäkin käytännössä on niin, että direktiivin 93/13 mukaista suojaa koskevan logiikan ja sen tarkoituksen mukaisesti oikeushenkilö ja erityisesti yritys on yksinkertaisesti erilainen kuin luonnollinen henkilö. Oikeushenkilön toimista useimmat liittyvät tavalla tai toisella sen liiketoimintaan. Toiseksi on syytä muistuttaa jälleen, että nyt käsiteltävässä asiassa on kyse ainoastaan kuluttajasopimuksen osapuolena olevien sopimuskumppanien asemasta ja näin ollen direktiivin sovellettavuudesta. Yksittäistä sopimusehtoa voidaan sisällöllisen arvioinnin jälkeen tietenkin pitää oikeudenmukaisena, vaikka se kuuluisi kyseisen direktiivin soveltamisalaan.

2. Työsopimukset

52. Lukuun ottamatta sitä seikkaa, että lainasopimusten myöntäminen ei ole EDF-yhtiön pääasiallinen toiminta-ala, tai että se on ala, joka ei liity sen pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan, tosiasia on, että lainasopimus tehtiin EDF-yhtiön *työntekijän* kanssa. Voidaanko luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä edelleen pitää direktiivissä 93/13 tarkoitettuna elinkeinonharjoittajana, kun se luovuttaa tavaroita tai suorittaa palveluja työntekijöilleen?

53. Istuntoon osallistuneiden asianosaisten keskustelu direktiivin johdanto-osan kymmenennen perustelukappaleen merkityksestä liittyi tähän asiayhteyteen.[25] Kyseisessä johdanto-osan perustelukappaleessa todetaan ensinnäkin, että kohtuuttomia ehtoja koskevia sääntöjä, jotka on otettu käyttöön tehokkaamman kuluttajansuojan saavuttamiseksi, ”on sovellettava *kaikkiin* elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiin sopimuksiin”.[26] Lisäksi siinä todetaan, että ”tämän vuoksi tämän direktiivin ulkopuolelle jätetään *erityisesti* työsopimukset – –”. Kyseisestä johdanto-osan perustelukappaleesta saa tämän vuoksi sen vaikutelman, että direktiivin soveltamisalasta voidaan poiketa (aiheen perusteella).[27]

54. Mielestäni näin ei kuitenkaan ole.

25 Toistetaan kokonaisuudessaan edellä 4 kohdassa.

26 Kursivointi tässä.

27 Ehkä tämän vuoksi unionin tuomioistuin on 14.9.2016 antamassaan määräyksessä Dumitras (C-534/15, EU:C:2016:700, 27 kohta) viitannut johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa mainittuihin esimerkkeihin ”poikkeuksina”: ”Sopimuksen kohde on siten merkityksetön direktiivin 93/13 soveltamisalan määrittämiseksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mainitun direktiivin kymmenennessä perustelukappaleessa lueteltuja poikkeuksia.” Kyseinen tapaus ei kuitenkaan koskenut minkään johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa olevan esimerkin tulkintaa.

55. Ensinnäkään unionin säädöksen johdanto-osan perustelukappale ei periaatteellisista syistä ole oikeudellisesti sitova. Sillä ei näin ollen voida vahvistaa poikkeusta kyseessä olevan säädöksen varsinaisista (voimassa olevista ja sitovista) säännöksistä.[28] Johdanto-osan kymmenes perustelukappale, kuten mikä tahansa muu perustelukappale, voi auttaa direktiivin voimassa olevan säännöksen tulkinnassa, mutta sillä itsessään ei voida vahvistaa direktiivin soveltamisalasta tehtävää poikkeusta tai sitä koskevaa rajoitusta.

56. Toiseksi olen komission kanssa samaa mieltä kyseisen johdanto-osan perustelukappaleen todellisesta merkityksestä: johdanto-osan kymmenennen perustelukappaleen tarkoitus ei ole jättää direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle sopimuksia, jotka se muuten kattaisi. Siihen ei sisälly luetteloa direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jätettävistä aiheista. Siinä ainoastaan osoitetaan, millaiset sopimukset jo nyt jäävät kuluttajasuhteiden soveltamisalan ulkopuolelle, koska niiden osapuolet eivät käyttäydy kuten direktiivissä tarkoitetut kuluttajat tai elinkeinonharjoittajat. Johdanto-osan kymmenenteen perustelukappaleeseen sisältyy siten havainnollistavia esimerkkejä oikeustoimityypeistä, jotka eivät täytä direktiivin 1 artiklan 1 kohdan vaatimuksia, luettuna yhdessä 2 artiklan b ja c kohdan kanssa.[29]

57. Tämä pätee myös työsopimuksiin, joilla henkilö, toisin sanoen työntekijä, tarjoaa korvausta vastaan palvelujaan toisen henkilön eli työnantajan alaisuudessa tietyn ajanjakson ajan. Tällaisella työsopimuksella (tai jopa peräkkäisillä työsopimuksilla) vahvistetaan tai muutetaan oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät tällaiseen päämiehen ja alaisen väliseen suhteeseen.

58. Kuten kaikki huomautuksia nyt käsiteltävässä asiassa esittäneet osapuolet ovat todenneet, esillä olevassa asiassa lainasopimus ei ole tällainen työsopimus.[30] Lainasopimuksella ei säännellä työsuhdetta, eikä se koske työehtoja. Se ei myöskään kuulu niihin asioihin, jotka tavallisesti liittyvät tai jotka on välttämättä sisällytettävä työsuhteisiin.

59. EDF on myöntänyt, että kyseessä oleva sopimus ei ole työsopimus, mutta se on kuitenkin väittänyt, ettei direktiiviä 93/13 pitäisi soveltaa nyt käsiteltävässä asiassa, koska kyseessä oleva lainasopimus on työsopimuksen *yhteydessä* tehty sopimus, jolla työntekijöille tarjotaan edullisia ehtoja.

60. Mielestäni se seikka, että lainasopimuksen tekeminen on mahdollista vain työntekijöille, ei muuta sitä tosiasiaa, että sopimuksen tehdessään EDF toimi elinkeinonharjoittajana direktiivissä tarkoitetussa merkityksessä. Ratkaiseva kriteeri tässäkin yhteydessä on se asema, jossa osapuolet tekivät sopimuksen, ei syy tai motiivi sen tekemiselle. Myöskään se, että tietyntyyppisten kuluttajasopimusten tekeminen on mahdollista vain tietyille kuluttajaryhmille, ei poista kuluttajalta tämän asemaa kuluttajana.

61. EDF-yhtiön esittämän väitteen hyväksyminen merkitsisi sitä, että kaikki työnantajan ja työntekijän väliset sopimukset, joihin sisältyy etu tai erioikeus, olisi jätettävä direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle. Jäisikö autotehtaan työntekijä, joka ostaa työnantajaltaan ajoneuvon, direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle pelkästään sen vuoksi, että hän saa alennusta ostohinnasta, kuten kaikki muut kyseisen tehtaan työntekijät? Jopa EDF myönsi istunnossa, ettei näin voi olla. Erona nyt käsiteltävään asiaan on EDF-yhtiön mukaan se, että kyseisessä esimerkissä sopimus kuuluu

28 Ks. vastaavasti tuomio 19.11.1998, Nilsson ym. (C-162/97, EU:C:1998:554, 54 kohta).

29 Lisäksi luettelon edellä olevan johtolauseen ilmaisu ”tämän vuoksi, erityisesti” selittyy tällä tavoin loogisesti. Lainlaadintatekniikkaa voitaisiin pitää yllättävänä, jos katsottaisiin, että direktiiviin on sisällytetty luettelo (aiheen mukaisista) poikkeuksista, jotka ovat ainoastaan havainnollistavia ja joiden joukkoa voidaan vapaasti laajentaa (ilman, että esitetään kuitenkaan mitään kriteereitä muiden poikkeusten vahvistamiseksi).

30 Tai – englanninkielisessä versiossa käytetyn sanamuodon mukaisesti – ”contract relating to employment”. Ratkaisuehdotuksen tässä osassa esitetyistä syistä kielellistä perustetta, jonka mukaan ”työsopimuksen” olisi tarkoitettava mitä tahansa sopimusta, joka on tehty työsuhteen *vuoksi*, ei kuitenkaan yksinkertaisesti voida hyväksyä. Voitaisiin myös lisätä, että muihin kieliversioihin sisältyvä käsite on paljon suppeampi kuin englanninkielisessä versiossa oleva käsite ”contracts relating to employment”: Arbeitsverträge, contrats de travail, contratti di lavoro, contratos de trabajo, arbeidsovereenkomsten, contratos de trabalho, pracovní smlouvy, umów o pracę jne.

autonvalmistajan pääasialliseen ammatti- tai liiketoimintaan. Jos käsite ”elinkeinonharjoittaja” ei riipu siitä, jääkö tietty sopimus henkilön pääasiallisen ammatti- tai liiketoiminnan ulkopuolelle, kuten tämän ratkaisuehdotuksen edellisessä osassa ehdotettiin, en kuitenkaan näe, minkä vuoksi sillä olisi merkitystä, että sopimuspuolina sattuvat olemaan työnantaja ja työntekijä.

62. Mielestäni voitaisiin lisätä, että työntekijän saaman ”edun” (mahdollisesti erilainen) verokohtelu ei vaikuta sopimussuhteen luonteeseen direktiivissä tarkoitetussa merkityksessä. Se, että joissakin kansallisissa järjestelmissä tiettyjen työntekijöitä koskevien järjestelmien tarjoamien suotuisien ehtojen johdosta kertyvä rahallinen etu voidaan katsoa verotuksessa tuloksi (joka muodostaa osan työntekijän verotettavasta kokonaistulosta), ei muuta asuntolainasopimusta työhön liittyväksi sopimukseksi, jonka olisi katsottava jäävän direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle.

63. Lopuksi on todettava, että jos tietty sopimus olisi jätettävä direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle pelkästään sen vuoksi, että palveluntarjoaja on kuluttajan työnantaja, kuluttaja-työntekijät joutuisivat melko heikkoon asemaan. Heitä saattaisi kiinnostaa tehdä edullisin ehdoin sopimuksia palveluista tai ostaa tavaroita, joita heidän työnantajansa tarjoavat, aloilla, joilla he muuten tavallisesti kääntyisivät muiden markkinoilla olevien palveluntarjoajien puoleen. ”Piilokustannuksena” olisi kuitenkin todellisuudessa luopuminen kuluttajansuojasta. Kuluttajansuojan laajuus riippuisi näin ollen siitä, tarjoaako työnantaja kyseisiä palveluja itse vai käyttämällä muita palveluntarjoajia.

64. Näin ollen se, että sopimus, joka *ei ole työsopimus*, on tehty työnantajan ja työntekijän välillä, ei vaikuta mitenkään sopimuspuolten luokitteluun ”kuluttajiksi” tai ”elinkeinonharjoittajiksi”.

3. Sopimukset, jotka on tehty osana työnantajan sosiaalipolitiikkaa

65. Lopuksi EDF on myös väittänyt, että kyseessä oleva lainasopimus on osa yrityksen sosiaalipolitiikkaa. Myöntämällä sellaisia lainoja EDF ei tavoittele voittoa itselleen, vaan ainoastaan tarjoaa työntekijöilleen suotuisia ehtoja parantaakseen heidän mahdollisuuksiaan omistusasumiseen.

66. Tämäkin seikka on mielestäni merkityksetön siltä osin kuin kyseessä on sopimuspuolen luokittelu elinkeinonharjoittajaksi direktiivissä tarkoitetussa merkityksessä.

67. Kuten valittajat ovat aivan oikein todenneet, toiminnan julkinen tai yksityinen luonne, se, että sillä on yleisen edun mukainen tavoite, tai se, harjoitetaanko sitä voitontavoittelutarkoituksessa vai ei, ei ole ratkaisevaa.

68. Ensinnäkin ja mikä tärkeintä, unionin tuomioistuin on todennut, että direktiivin 93/13 2 artiklan c kohta kattaa tehtävät, joita hoidetaan voittoa tavoittelemattomalta pohjalta: tuomiossa Karel de Grote unionin tuomioistuin katsoi, että korottomat maksujärjestelyt kuuluvat direktiivin soveltamisalaan.[31]

69. Toiseksi direktiivissä todetaan yleisesti, että ”elinkeinonharjoittajan toiminnan julkisella tai yksityisellä luonteella tai sen hoitamalla erityistehtävällä” ei ole merkitystä määritettäessä kyseisen direktiivin sovellettavuutta.[32] Unionin tuomioistuin on todennut tässä yhteydessä, että käsitteeseen ”elinkeinonharjoittaja” direktiivissä 2005/29, jossa se on määritelty samalla tavalla kuin käsite ”elinkeinonharjoittaja” direktiivissä 93/13, sisältyy myös julkisoikeudellinen laitos, joka hoitaa lakisääteisen sairausvakuutusjärjestelmän hallinnoinnin kaltaista yleishyödyllistä tehtävää,[33] johon tuskin liittyy voitontavoittelua.

31 Ks. vastaavasti tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – *Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen* (C-147/16, EU:C:2018:320, 51 kohta).

32 Tuomio 15.1.2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, 28 kohta).

33 Tuomio 3.10.2013, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs (C-59/12, EU:C:2013:634, 41 kohta).

70. Kolmanneksi ja joka tapauksessa on muistettava, ettei nyt käsiteltävä lainasopimus ollut koroton. Sopimuksen perusteella on selvää, että EDF-yhtiölle oli maksettava korkoa, vaikka työntekijöihin sovellettava korkotaso saattoi olla edullisempi kuin senhetkinen markkinakorko.

71. Päätelmänä voidaan todeta, että sillä, että kyseessä oleva lainasopimus on osa sosiaalipolitiikkaa, jota yritys sovelsi työntekijöihinsä osana asunnonostajien tukijärjestelmää, ei ole merkitystä nyt käsiteltävässä asiassa.

72. On kuitenkin korostettava, että kuten jo edellä tämän ratkaisuehdotuksen 19 kohdassa totesin, unionin tuomioistuimen käsiteltävänä oleva asia ei koske sen arviointia, onko kyseessä oleva sopimusehto kohtuuton vai ei. Tämä arviointi on kansallisen tuomioistuimen tehtävä. Siinä on otettava huomioon sopimuksen kohteena olevien palvelujen luonne ja kaikki sopimuksen tekoon sopimuksentekohetkellä liittyneet olosuhteet.[34] Vaikka sosiaaliset näkökohdat ja/tai (mahdollinen) voitto tuskin ovat merkityksellisiä arvioitaessa osapuolten kelpoisuutta tehdä sopimus, ne saattavat olla merkityksellisiä arvioitaessa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvoitteiden yleistä tasapainoa.

4. Välipäätelmä

73. EDF on oikeushenkilö, joka on perustettu sähkön tuottamista ja toimittamista varten. Harjoittaessaan tätä pääasiallista taloudellista toimintaa tai liiketoimintaa se toteuttaa henkilöstöpolitiikka, jolla se pyrkii houkuttelemaan ja työntekijöitä ja sitouttamaan nämä yritykseen tarjoamalla heille tiettyjä etuja ja työsuhde-etuuksia. Sitä varten EDF on muun muassa ottanut käyttöön asunnonostajien tukijärjestelmän, jossa se tekee työntekijöidensä kanssa lainasopimuksia omistusasunnon hankkimista varten. Tämän osan edellisissä osioissa esitetyistä syistä EDF toimii, kun se tekee lainasopimuksia työntekijöidensä kanssa, elinkeinotoimintaansa liittyvässä tarkoituksessa, ja sitä on tämän vuoksi pidettävä direktiivin 19/13 2 artiklan c kohdassa tarkoitettuna elinkeinonharjoittajana.

74. Tässä tapauksessa on myös muita seikkoja, jotka vahvistavat tämän päätelmän:[35] Vaikuttaa siltä, että EDF-yhtiöllä on erityinen organisaatiorakenne. Sillä on erityinen osasto, joka myöntää lainoja työntekijöille. Vaikuttaa lisäksi siltä, että se tekee lainasopimuksia työntekijöidensä kanssa säännöllisesti. EDF-yhtiön toiminta sen myöntäessä luottoa on ollut ilmeisesti kansallisia kuluttajansuojasäännöksiä edeltäneen asunnonostajille annettavia tietoja ja heidän suojeluaan koskevan kansallisen lainsäädännön alaista.[36] Lainasopimukset eivät myöskään olleet korottomia.

75. Se, ettei lainasopimus kuuluu EDF-yhtiön tavanomaiseen ammatti- tai liiketoimintaan, se, että se tehtiin EDF-yhtiön ja yhden sen työntekijän välillä, ja se, että se on osa yrityksen sosiaalipolitiikkaa, ei mielestäni vaikuta arviointiin, joka koskee sitä, onko kyse direktiivissä tarkoitetusta elinkeinonharjoittajasta.

34 Tuomio 15.1.2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

35 Edellä 32–34 kohdassa kuvatussa merkityksessä.

36 Asunnonostajille annettavista tiedoista ja heidän suojelustaan 13.7.1979 annettu laki nro 79-596 (loi n° 79-596 du 13 juillet 1979 relative à l'information et à la protection des emprunteurs dans le domaine immobilier).

C Ovatko valittajat kuluttajia

76. Pouvin teki nyt esillä olevassa asiassa EDF-yhtiön kanssa lainasopimuksen ostaakseen asunnon. Kuten edellä tämän ratkaisuehdotuksen B.2 kohdassa todettiin, kyseessä ei ole työsopimus. Ei ole epäilystäkään siitä, että lainasopimus tehtiin tarkoituksessa, joka ei liity hänen ammatti- tai liiketoimintaansa. Itse asiassa yksikään esillä olevassa asiassa huomautuksia esittäneistä osapuolista ei ole väittänyt, että Pouvin olisi mahdollisesti toiminut ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

77. Tästä syystä Pouvinia on pidettävä EDF-yhtiön kanssa tehdyn lainasopimuksen soveltamisen kannalta direktiivin 93/13 2 artiklan b alakohdassa tarkoitettuna kuluttajana.

78. Sama päätelmä pätee sitäkin suuremmalla syyllä Dijoux'hun, jolla ei ole koskaan ollut mitään muuta yhteyttä EDF-yhtiöön kuin hänen asemansa lainanottajana lainasopimuksessa, jonka tarkoituksena oli asunnon ostaminen.

V Ratkaisuehdotus

79. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Cour de cassationin (Ranska) esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

– Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 2 c artiklaa on tulkittava siten, että EDF-yhtiön kaltainen yhtiö toimii elinkeinonharjoittajana, kun se myöntää työntekijälleen ja tämän puolisolle asuntolainan osana asunnonostajien tukijärjestelmää, josta voivat hyötyä vain yhtiön henkilökunnan jäsenet.

– Direktiivin 93/13 2 artiklan b kohtaa on tulkittava siten, että yhtiön työntekijä ja tämän puoliso toimivat kuluttajina, kun he ottavat asuntolainan työnantajana olevalta yhtiöltä.